

ÇEVİRİMİÇİ TARTIŞMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ İÇİN ÖLÇÜTLERİN BELİRLENMESİ

Filiz Kalelioğlu, Yasemin Gülbahar

Anahtar Kelimeler

çevrimiçi tartışma, tartışma ölçütleri, değerlendirme, dereceleme ölçęi

Özet

Çevrimiçi ortamlarda, iletişim süreçlerinin doğrudan öğretim-öğrenme sürecinin etkinliğini etkilediği açıktır. Çevrimiçi tartışmaların değerlendirilmesi hem öğrenciler hem de öğretmenler için önemlidir. Bu nedenle, bu çalışma öğretmenler tarafından kullanılacak kuralları ve süreçleri ortaya çıkarmak ve uygulayıcılara öneriler sağlamak amacıyla yapılmıştır. Alanyazın incelendiğinde, bir çevrimiçi tartışmanın "katılım" ve "anlamli katkı" açısından en az iki önüyle değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca, sanal öğretmenler iki noktaya dikkat etmelidir: (1) çevrimiçi öğretmen açık bir şekilde çevrimiçi tartışma oturumları için değerlendirme kuralları tanımlamalıdır. Bu kurallar süreç başlamadan önce çevrimiçi öğrenenler ile paylaşılmalıdır. (2) çevrimiçi tartışmaların en iyi değerlendirildiği tek bir yöntemi olmadığından dolayı, bu süreçte sosyal, bilişsel ve öğretim durumlarının önemli olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle, sanal öğretmen, birden çok ölçütü olan özellikle dereceleme ölçekleri şeklinde değerlendirme araçlarını kullanabilirler.

Keywords

Online discussion, Discussion criteria, evaluation, rubric

Abstract

It is obvious that communication processes directly influences the effectiveness of teaching-learning processes in online environments. Evaluation of online discussions is important for both educators and students. Due to this reason, this study is conducted to reveal the criteria and processes that will be used by educators and provide suggestions. Based on the literature, it is found that online discussion should be evaluated at least two points of view; participation and meaningful contribution. Besides, educators should be careful about two things: (1) virtual instructor should define evaluation criteria for online discussion sessions. These criteria should be shared with students prior to discussion sessions. (2) Since there is no single way to evaluate online discussions, social, cognitive and instructional aspects of the process should be noted. Owing to this fact, virtual instructors should use rubrics based on several criteria for evaluation.

1. GİRİŞ

Uzun yıllardır doğrudan çevrimiçi ya da harmanlanmış öğretim yöntemleri ile yüksek öğretim düzeyinde pek çok derste çevrimiçi öğrenme ortamları kullanılmaktadır. Bu ortamlarda en yaygın kullanılan araçlar farklı zamanlı tartışma süreçlerini desteklemesi açısından "forum" ve eş zamanlı tartışmaların gerçekleştirilebilmesi açısından ise "sohbet" araçlarıdır. Konu içeriğine ve özelliğine dayalı olarak sanal öğretmenler bu ortamlarda

gerçekleşen tartışma ve paylaşımları çok farklı şekillerde değerlendirmekte ve farklı ölçütler kullanmaktadırlar.

Çevrimiçi ortamlarda, iletişim süreçlerinin doğrudan öğretme-öğrenme sürecinin etkinliğini etkilediği açıktır. Bu ortamlarda gerçekleştirilen etkinlikler yeni bilginin yapılandırılmasını, öğrenilenlerin kelimelere aktarılmasını, farklı bakış açıları ile konuların veya sorunların ele alınmasını, diğerlerinin yazdıkları ile yenilerinin ilişkilendirilmesini, etkili soruların sorulmasını ve bunlara yanıtların oluşturulmasını sağlayacak şekilde yapılandırılmalıdır. Bu türdeki yansıtıcı etkileşimlerin öğretmenler tarafından kullanılması öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerinin kullanılmasını sağlayacaktır.

Çevrimiçi ortamlarda, yansıtıcı etkileşimlerin çoğunlukla yer aldığı tartışma etkinlikleri, tartışma süreci öncesinde bazı hazırlıkların yapılmasını gerektirmektedir. Bunlar arasında tartışma türünün (eş zamanlı veya farklı zamanlı) kararlaştırılması, tartışma konusunun belirlenmesi, tartışma gruplarının oluşturulması, tartışma süresinin ve takviminin oluşturulması, tartışma kurallarının belirlenmesi ve tartışma ortamındaki becerilerin değerlendirilmesi yer almaktadır.

Çevrimiçi tartışmaların değerlendirilmesi hem öğrenciler hem de öğretmenler için önemlidir. Bu değerlendirme çabaları, süreçte hangi becerilerin kullanıldığı, sürecin başarılı olup olmadığı, yeni bilgilerin öğrenilip öğrenilmediği veya sorunların çözülüp çözülmediği noktasında hem öğretmenlere hem de öğrencilere dönüt sağlayacaktır. Gerekli ön hazırlıklar yapıldıktan sonra öğrenciler tartışma süreci hakkında bilgilendirilmeli ve yazdıklarının nasıl puanlandırılacağı kendilerine bildirilmelidir. Öte yandan, herhangi bir öğretmenin öğrencileri değerlendirme noktasında yansız olması için tartışmadan önce belirlenen kurallar öğrencilere duyurulmalıdır.

Tüm bu farklı yaklaşımlar, çevrimiçi tartışma ortamlarının en etkili şekilde nasıl yapılandırılması gerektiği konusunda sanal öğretmenlere yol göstermektedir. Bu nedenle, bu çalışma öğretmenler tarafından çevrimiçi tartışma ortamlarında kullanılacak kuralları ve ölçütleri ortaya çıkarmak ve tartışmanın etkililiğinin ortaya konması için öğretmenlere ve öğrencilere dönüt sağlayacak bir dereceleme ölçeğinin oluşturulmasına yardımcı olmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma ile ayrıca tartışma süreçlerinin başarısını arttırmak için kullanılacak kuralları ve süreçleri ortaya çıkarılması ve öğretmenlere uygulama önerileri sunulması da planlanmıştır.

2. ÇEVİRİMİÇİ TARTIŞMALARI DEĞERLENDİRME YAKLAŞIMLARI

Her ne kadar birçok araştırma bu konuyu incelemiş olsa da, bu çalışma detaylı olarak çevrimiçi tartışmaları değerlendirmek için kuramsal temel

sağlayan çalışmalara odaklanmıştır. Çevrimiçi tartışmalardaki anlamlı söylemleri ortaya çıkarmak için bazı faktörlere de dikkat etmek gerekmektedir. Birçok faktör farklı araştırmacılar tarafından dersin amaçları, içeriği ve beklentiler olarak tercih edilmektedir. Gilbert ve Dabbagh (2005), çevrimiçi tartışmalarda anlamlı söylemleri etkileyen faktörleri, yapılandırılmışlık (ileti gönderme kuralları, dereceleme ölçekleri ve moderatör kuralları), asenkron iletişim (çevrimiçi tartışmalar, e-posta, tartışma listeleri) ve anlam yapılandırma süreci (bağlama, yansıtma, sosyal müzakere) olarak belirlemiştir. Böylece, yapılandırılmışlık olarak önceden araştırmacılar tarafından tanımlanan kurallar değerlendirme için başlangıç noktasını oluşturmaktadır.

Brannon ve Essex (2001) çevrimiçi öğretmenlere bilgiyi yapılandırma sürecinin kalitesini etkileyebilecek bazı konularda öneriler sunmuştur. Araştırmacılar, farklı zamanlı iletişimde (a) anında dönüt verilememesi, (b) tartışma süreçlerine günlük katılımın sağlanamaması ve (c) anlamlı tartışmaların gelişebilmesi için gerekli zamanın olmaması gibi nedenlerden kaynaklanabilecek 'sosyal bağlantı kopukluğu hissi' gibi olası tehlikelerin oluşabileceğini belirtmişlerdir. Bu olumsuzlukları önlemeye yönelik olarak çevrimiçi öğretmenlerin öğrencilere mesaj gönderme ve tartışma girdilerini okuma sırasında uymaları gereken iletişim protokollerini ve beklentileri açıkça ifade etmeleri gerektiğini vurgulamışlardır.

Dabbagh (2000) çevrimiçi tartışmalara katılım ve katkı sağlanmasına yönelik olarak 8 maddelik bir protokol sunmuştur: mesajların zamanında gönderimi, mesajların uzunluğu, anlatım biçimi, anlamlı yorumlar, referans verme, işbirliği, bilginin transferi ve görgü kurallarına uygun davranma. Benzer biçimde, Lamb, Johnson ve Smith (2008a), çevrimiçi tartışma süreçlerinde başarılı olabilmek için önerilere gereksinim duyan çekingen öğrenciler için bazı önerilerde bulunmuşlardır. İşbirliğinin teşvik edilmesi, anlamlı ve referanslara dayandırılan yorumlar yapılması ve olası problemlerin çözüme ulaştırılması bu öneriler arasındadır.

Öğrencilerin çevrimiçi tartışmalara katılımlarını değerlendirmek amacıyla, dereceleme ölçekleri gibi farklı değerlendirme yaklaşımları kullanılabilir. Bu yaklaşımlar sadece öğrencilere iletişim ve tartışma sürecinde öğretisel bir rehber olmakla kalmaz, aynı zamanda çevrimiçi öğretmenlere çevrimiçi tartışmaların kalitesini değerlendirme konusunda yardımcı olur. Dereceleme ölçekleri çevrimiçi tartışmaların standartlarını belirleme konusunda en çok tercih edilen değerlendirme yaklaşımıdır. Ayrıca, öğrencilere katkılarının ne şekilde notlandırılacağına ilişkin bilgi verme amacıyla da kullanılabilir. Araştırmacılar tarafından kullanılan örnek dereceleme örneklerinden bazıları aşağıda ele alınmıştır.

Gilbert ve Dabbagh (2005) öğrencilerin katılımlarının değerlendirmek amacıyla bir dereceleme ölçeği önermişlerdir. Bu dereceleme ölçeği her haftalık tartışma için gönderilen mesajlara mükemmel, iyi, orta ve zayıf şeklinde bir not değeri içermektedir. Bu sınıflama öğrencilerin ilgili ölçütlere ne düzeyde uyduğuna bakılarak gerçekleştirilmektedir: (a) tartışmaya zamanında katkı sağlama, (b) tartışmada sorumluluk alma, okuma ödevleri sonucu edinilen bilgilerin ve konunun anlaşıldığını gösterebilme ve (c) öğrencinin çevrimiçi tartışma sürecinde mesajlara ilişkin protokolleri uygulama yeteneği. Örneğin bir öğrencinin "mükemmel" olarak nitelendirilebilmesi için ilk madde, tartışmaya zamanında katkı sağlama, çevrimiçi tartışmaların kalitesini etkileyen en önemli maddedir. Ayrıca öğrencilerin "mükemmel" olarak nitelendirilmesi için 6 günlük bir tartışma sürecinde 5 ile 6 arasında mesaj göndermiş olması beklenmektedir.

Dabbagh (2000) ayrıca çevrimiçi tartışması için de bir yapı önermiştir. Bu yapıyı oluşturan önemli boyutların; konunun anlaşıldığını gözlenebilir şekilde sergilemesi, katılımcıları tartışmaya dâhil edebilme yeteneği, tartışmayı etkili şekilde organize edebilme yeteneği, sorulara etkili bir şekilde yanıt verebilme yeteneği ve öğrendiklerini günlük hayattan örneklerle ilişkilendirme yeteneği olduğunu belirtmiştir.

Chang (2008), herkese açık, projeye dayalı gruplar ve uzman yapboz (jigsaw) grupları türündeki çevrimiçi tartışmaların kalitesini değerlendirmek için 1-5 arası puanlandırılan bir notlandırma yapısına dayalı bir ölçek önermiştir. Değerlendirme formunun 4 boyutu vardır: derinlik, uygunluk, bütünlük ve kullanışlılık. Araştırmacı, anlamlılık, kavrama ve bilgi düzeyini derinlik boyutu, uygunluk, yazım, ifade ve mantıksal akışı uygunluk boyutu, zenginlik, yaratıcılık ve eleştirmeyi bütünlük boyutu ve son olarak problemlerin çözümüne yönelik olarak katılımcılara dönüt, katkı ve yardım sağlamayı ise kullanışlılık boyutu olarak ele almıştır.

Anderson ve Puckett (2003) çevrimiçi tartışmalar için bir dereceleme ölçeği önermişlerdir. Bu ölçek temel olarak önemli noktaların anlaşılması, zamanında ve uygun katkı sağlama, gönderilen mesaj sayıları açısından beklentileri karşılama ya da geçme ve son olarak anlaşılır ve mantıksal bir şekilde yazma konularını kapsamaktadır. Ayrıca, Lamb, Johnson ve Smith (2008b) tarafından da belirtildiği üzere Palloff ve Pratt (2003) bir haftalık katılım düzeyini değerlendirmek amacıyla kritik düşünme, bilgi işleme ve becerilere dayanan bir yapı önermişlerdir. Her bir boyut için ise detaylı bir şekilde farklı düzeyler geliştirmişlerdir. Böylece değerlendirmeler öğrencinin gösterdiği performansa dayalı olarak başarı düzeylerine göre yapılmaktadır.

Garrison, Anderson ve Archer (2000) çevrimiçi tartışmaların içeriğini analiz etmek amacıyla bir model önermişlerdir. Bu model, içeriği bilişsel, sosyal ve

öğretim buradaliğı açısından değerlendirmek için bir rehber niteliğindedir. Bilişsel buradaliğın merak hissi, bilgi değişimi, fikirleri ilişkilendirme ve yeni fikirleri uygulama gibi göstergeleri vardır. Sosyal buradalık ise duygular, tehlikesiz açıklamalar ve işbirliğini teşvik etme gibi göstergelerden oluşmaktadır. Son olarak tartışma konularını tanımlama ve tartışmayı başlatma, kişisel anlamları paylaşma ve tartışmaya odaklanma, çevrimiçi tartışma süreçlerinde öğretim buradaliğının göstergeleri olarak ele alınmaktadır.

Palmer, Holt ve Bray (2008), çevrimiçi tartışmalarına öğrenci katılımının nitel veriler, nicel veriler ya da nitel ve nicel verilerin bir birleşimi şeklinde analiz edilmesini önermişlerdir. Araştırmacılar, mesajların sayısını, mesajların uzunluğunu ve okunan mesaj sayısını nicel veriler olarak, bilişsel, sosyal ve öğretim buradaliğının sergilenmesi ile, mesaj içeriğinin bilgi, kavrama, uygulama ve analiz düzeyleri açısından ele alınmasını nitel veriler olarak ele almışlardır.

Özetlemek gerekirse, her çevrimiçi eğitimci farklı beklentilere dayalı olarak farklı bakış açıları olabilir. Beklentilerdeki bu farklılık, çevrimiçi eğitimcilerin çevrimiçi tartışma süreçlerinde neyi nasıl değerlendirmeleri gerektiğine ilişkin bir fikir oluşturmaları gerektiğini göstermektedir. Dersin hedefleri, içerik ve beklentileri doğrultusunda kendi rehberlerini ve dereceleme ölçeklerini oluşturabilirler.

3. ÇEVİRİMİÇİ TARTIŞMALARI DEĞERLENDİRMEK İÇİN KULLANILAN DERECELEME ÖLÇEKLERİ

Çevrimiçi tartışma sürecinin etkililiğini değerlendirmek amacıyla çevrimiçi eğitimciler, öğrencilerden bekledikleri davranışlara puan vermeleri beklenir. Beklenen davranışlar, öğrencilerin sergilediği ve eğitimcinin değerlendirme için kullandığı ölçütlerdir. Bu ölçütler konu alanına ve eğitimcinin beklentilere göre değişiklik göstermesine rağmen, bazı temel noktalar tüm durumlar için uygulanabilir. Örneğin, katılım beklentisi, katılım sayısı, tartışmaya aktif katılım, mesajların uzunluğu, resmiyet düzeyi ve söylemlerin referanslarla desteklenmesi değerlendirme sürecinde kullanılabilir (Fleming, 2008). Diğer bir örnek ise, çevrimiçi tartışmalar için Anderson ve Puckett (2003) tarafından önerilen dereceleme ölçeğidir. Araştırmacılar temel olarak, konuya ilişkin önemli noktaların anlaşıldığını gösterebilme, zamanında ve amaca uygun katkı sağlama, mesaj sayısı konusunda beklentileri karşılama ve anlaşılır ve mantıksal şekilde yazma hususlarını ölçüt olarak almışlardır. Dereceleme ölçeği 9-10, 7-8, 5-6 ve 1-4 olarak performans kanıtına göre yüksekten düşüğe doğru notlandırılan dört farklı düzeyden oluşmaktadır.

Dabbagh (2000) çevrimiçi tartışmaları değerlendirme amacıyla bazı ölçütler önermişlerdir. Değerlendirme; tartışmaya zamanında katkı sağlama ve tartışmada yanıt verme yeteneği, okuma ödevleri sonucu kazanılan bilgi ve anlayışın sergilenmesi ve çevrimiçi protokollere uyum olmak üzere toplam 3 ölçüte dayanılarak yapılmaktadır. Öğrencilerin performansı, "mükemmel" olarak nitelendirilen öğrenciler için 9-10, "iyi" olarak nitelendirilen öğrenciler için 8, orta olarak nitelendirilen öğrenciler için 6-7, "zayıf" olarak nitelendirilen öğrenciler için ise 5 puan verilen bir dereceleme ölçeği ile ortaya çıkarılmaktadır.

Genel olarak değerlendirme ölçütlerinin sanal ortamlarda anlamlı bir şekilde bulunmayı ve konunun anlaşıldığını gösteren kanıtları temel aldığı söylenebilir. Bu nedenle eğitmenler, bu boyutları temel olarak ele almalı ve içeriğin özelliğine göre özel ölçütler eklemelidirler. Özet olarak, çevrimiçi tartışmaları değerlendirmek için kullanılan dereceleme ölçeklerine ilişkin detaylar Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1. Çevrimiçi Tartışmaları Değerlendirmek için kullanılan Dereceleme Ölçeklerine İlişkin Özet Tablo

Ölçüt	Araştırmacı(lar)
Katılım zorunluluğu, katılım sayısı, tartışma sürecine aktif katılım, mesajların uzunluğu, resmiyet düzeyi, referans sunulması	Fleming (2008)
Katılım sıklığı, ilk ödev gönderimi, takip eden iletiler, içeriğe katkı sağlama, referans ve destek sunma, açıklık ve kurallara uyum	de Vry, Frey ve Watson (2006)
Konuyu anladığını gösterebilme, zamanında ve uygun dönüt sıklığı, mesaj sayısı açısından beklentileri karşılama veya geçme, açık, anlaşılır ve mantıksal şekilde yazma	Anderson ve Puckett (2003)
Zamanında dönüt sıklığı, tartışmaya katılım, konuyu anladığını gösterebilme, tartışma öncesi hazırlık yapma (okuyarak gelme), çevrimiçi kurallara uyma	Dabbagh (2000)
Katılım sıklığı, mesajın içeriği, sorulan soruların niteliği, işbirliği, mesajların tonu (saygı, nezaket kurallarını uygunluğu), yazım ve dilbilgisi kurallarına uyma	Rovai (2007)

4. YÖNTEM

4.1. Katılımcılar

Sohbet ve forum ortamlarının nasıl değerlendirilmesi gerektiğini ortaya çıkarmak amacıyla, yüksek öğretim düzeyinde derslerinde bu ortamları kullanarak değerlendirme yapan alan uzmanlarının görüşleri alınmıştır. Bu

amaçla, üç devlet ve bir vakıf üniversitesinde görev yapan toplam 12 öğretim elemanının görüşleri alınmıştır.

4.2. Veri Toplama Süreci

Alanyazında çevrimiçi ortamlarda kullanılabilir ölçütlere ilişkin bilgilerin ve dereceleme ölçeklerinin yer aldığı makaleler incelenmiştir. Ayrıca konuya ilişkin alan uzmanlarının görüşlerine başvurulmuştur. Veri toplama sürecinde toplam 15 kişiden e-posta yolu ile sohbet ve forum ortamlarının her birine ilişkin 3 açık-uçlu soruyu yanıtlamaları istenmiştir. Toplam 12 öğretim elemanından yanıt gelmiştir. Öğretim elemanlarına hem sohbet hem de forum ortamlarından öğrencinin başarısını değerlendirirken (1) Kullandıkları ölçütleri belirtmeleri, (2) Dikkat ettikleri noktaları belirtmeleri ve (3) Bu konuda eklemek istedikleri diğer bilgiler sorulmuştur.

4.3. Veri Analizi

Öğretim elemanlarına yöneltilen 6 soruya verilen yanıtlar tümevarımcı bir şekilde betimsel analiz yoluyla incelenmiştir. Verilen yanıtlar öncelikle temalar altında toplanmış, sonra benzer temalar tekrar gruplanarak nihai bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Alanyazın taraması sonucunda ulaşılan makaleler ise yorumlayıcı içerik analizi yoluyla incelenmiştir. "Yorumlayıcı içerik analizi materyaldeki temaların, konuların ve olguların belirlenmesi ve tanımlanmasını içermektedir" (Giarelli ve Tulman, 2003; akt. Baş ve Akturan, 2008, s. 121). Makalelerdeki analiz birimi ifadeler olarak belirlendikten sonra, veriler kategoriler altında kodlanmış, benzer kategoriler daha sonra gruplanarak ölçütler belirlenmeye çalışılmıştır.

5. BULGULAR

5.1. Alanyazın İncelemesi

Alanyazın incelendiğinde Fleming (2008), de Vry, Frey ve Watson (2006), Anderson ve Puckett (2003), Dabbagh (2000) ve Rovai (2007) olmak üzere toplam beş araştırmacı tarafından farklı ölçütlerin öne sürüldüğü görülmektedir. Bu ölçütlerin en genel anlamda sayısal, içerik, sorular, işbirliği, tonlama ve kurallara uyum şeklinde toplam 6 başlık altında birleştiği görülmektedir. Detaylı ölçütler ele alındığında ise belirtilen ölçütlerin 10 ölçüt olarak belirlediği sonucuna ulaşılmıştır. Fleming (2008), de Vry, Frey ve Watson (2006), Anderson ve Puckett (2003), Dabbagh (2000) ve Rovai (2007) tarafından önerilen ölçütler şu şekildedir:

- Katılım sıklığı

- Zamanında ve uygun dönüt sıklığı
- İçeriğe katkı sağlama
- Konuyu anladığını gösterebilmesi
- Yönlendirme yeteneği
- Resmîyet/Saygı düzeyi
- Açık, anlaşılır ve mantıksal yazım tarzı
- Çevrimiçi kurallara uyum
- Söyleminde örnek, referans veya destek sunma
- İşbirliği

5.2. Öğretim Elemanlarının Görüşleri

Öğretim elemanlarının "sohbet" ortamlarında kullandıkları ölçütler aşağıda yer almaktadır.

- Katılım sıklığı
- Bilişsel çaba
- Konuyu anladığını gösterebilmesi
- Akademik hazırlık
- Yönlendirme yeteneği
- Söyleminde örnek, referans veya destek sunma
- Tartışmayı akıcı kılan sorular yöneltebilme
- Resmîyet/Saygı düzeyi
- Açık, anlaşılır ve mantıksal yazım tarzı
- Çevrimiçi kurallara uyum
- Yazım ve gramer kurallarına uyum
- Sosyal çaba
- İşbirliği
- Etkileşim tarzı

Öğretim elemanları "forum" ortamları için şu ölçütleri kullandıklarını belirtmişlerdir.

- Katılım sıklığı
- Zamanında ve uygun dönüt sıklığı
- İçeriğin özgünlüğü
- Söyleminde örnek, referans veya destek sunma
- İşbirliği
- Yazım ve gramer kurallarına uyum
- Çevrimiçi kurallara uyum
- İçeriğe katkı sağlama
- Akademik hazırlık
- Açık, anlaşılır ve mantıksal yazım tarzı
- Anlamli sorular yöneltebilme
- Bilişsel çaba

- Yaratıcılık
- Etkileşim tarzı
- Resmîyet/Saygı düzeyi
- Sosyal çaba

5.3. Çevrimiçi Tartışmaların Değerlendirilmesi İçin Ölçütler

Alanyazın ve öğretim elemanları görüşleri doğrultusunda elde edilen bulguların ortak değerlendirilmesi sonucunda, hem sohbet hem de forum ortamlarında kullanılacak toplam 10 ölçüt belirlenmiştir. Bu ölçütlere dayalı olarak oluşturulan örnek dereceleme ölçeği bu makalenin ekinde yer almaktadır.

- Katılım sıklığı/Zamanında ve uygun dönüt sıklığı
- Bilişsel çaba (İçeriğe katkı sağlama)
- Konuyu anladığını gösterebilmesi
- Söyleminde örnek, referans ve destek sunma
- Resmîyet/Saygı Düzeyi (Etkileşim tarzı)
- Yazım ve dilbilgisi kurallarına uyum
- Açık, anlaşılır ve mantıksal yazım tarzı
- İşbirliği
- Çevrimiçi kurallara uyum
- Yönlendirme yeteneği (Sosyal çaba)

6. SONUÇLAR ve YORUM

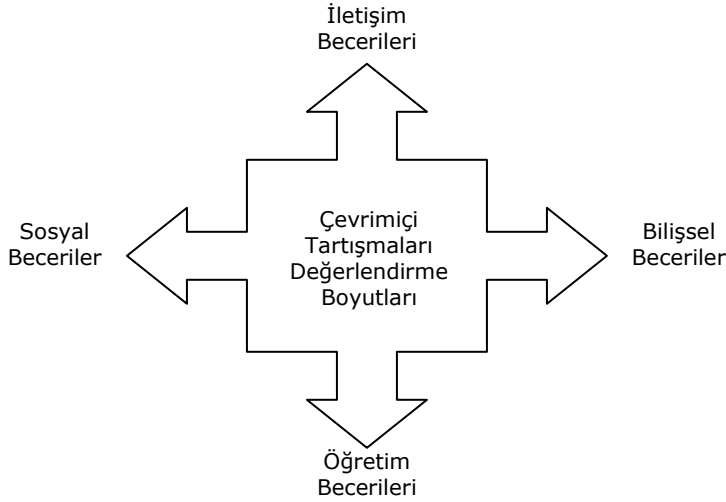
Elde edilen bulgulara dayanılarak çevrimiçi tartışma ortamlarının "katılım" ve "anamlı katkı sağlama" açısından, en azından iki yönden ele alınması gerektiği söylenebilir. Hara ve diğerleri (2000) tarafından belirtildiği üzere nicel analizler sistemde tutulan veri kayıtlarına dayanarak kolayca yapılabilir, ama bu şekilde öğrencinin tartışma sürecine katkısına ilişkin resmin bütününe ulaşamaz. Bu nedenle, katılımın yanı sıra öğrencinin katkısının da değerlendirilmesi gerekir. Anamlı katkının değerlendirilmesi, yani nitel analiz (tartışmanın kalitesi), öğrencinin yanıtlarının irdelenerek analiz edilmesini gerektirir (Cotton & Yorke, 2006). Çevrimiçi tartışmaları yönlendiren öğretmenlerin tartışma öncesinde, sırasında ve sonrasında çok yoğun bir şekilde çalışmalarını gerekir. Tartışma sürecini kontrol edebilmek için özel olarak kurallar belirleyerek rehber oluşturmaları ve dereceleme ölçekleri hazırlamaları önerilir. Ayrıca, zamanlarını etkili bir şekilde yöneterek, çevrimiçi etkinlikleri sürekli kontrol etmeleri ve gerektiğinde öğrencileri desteklemek ve yönlendirmek adına gerekli tüm işlemleri yapmaları beklenir (Anderson, 2004).

Bu çalışma sonucunda öne çıkan iki bulgu şu şekilde özetlenebilir:

1. Çevrimiçi tartışmaları yöneten bir eğitmen, tartışma sürecinde dikkate alınacak değerlendirme ölçütlerini önceden belirlemelidir. Bu ölçütler tartışma süreci öncesinde öğrencilerle paylaşılmalıdır.
2. Çevrimiçi tartışmaları değerlendirmenin tek bir doğru yolu olmadığı için bu süreçteki sosyal, bilişsel ve öğretim boyutları son derece önemlidir. Bu nedenle, sanal eğitmenlerin dereceleme ölçeği şeklinde birçok ölçüt belirlemeleri önerilir.

Bu kapsamda bu çalışmada çevrimiçi tartışmaların değerlendirilebilmesi için kullanılacak ölçütlerin neler olabileceği araştırılmış ve 10 farklı ölçüt belirlenmiştir. Bu ölçütlere dayanılarak örnek bir dereceleme ölçeği Ek-1'de görülmektedir.

Bu ölçütlerden bilişsel çaba (içeriğe katkı sağlama), konuyu anladığını gösterebilmesi ve katılım sıklığı "Bilişsel Beceriler" başlığı altında, zamanında ve uygun dönüt sıklığı ile söyleminde örnek, referans veya destek sunma konuları ortak olarak "Öğretim Becerileri" başlığı altında düşünülebilir. Çevrimiçi kurallara uyum, yazım ve gramer kurallarına uyum, açık, anlaşılır ve mantıksal yazım tarzı ve resmiyet/saygı düzeyi genel olarak "İletişim Becerileri", son olarak işbirliği ve yönlendirme yeteneği ise "Sosyal Beceriler" başlığı altında toplanabilir (Şekil 1).

Şekil 1. Çevrimiçi Tartışmaları Değerlendirme Boyutları

Tümevarımcı bir yaklaşımla gerçekleştirilen bu çalışma, çevrimiçi eş-zamanlı ya da farklı zamanlı tartışma ortamlarında yürütülen tartışmaların genel anlamda 4 boyutta ele alınabileceğini göstermiştir. Bu boyutlardan üçü Garrison, Anderson ve Archer (2000) tarafından ortaya atılan yaklaşımda da yer almaktadır. Araştırmacılar, çevrimiçi tartışma ortamlarında öğrenci

başarısının sosyal buradalık, bilişsel buradalık ve öğretim buradalığı olarak incelenebileceğini belirtmiştir. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlarda da alanyazını destekler biçimde sosyal, bilişsel ve öğretim boyutları öne çıkmıştır. Ancak, birde iletişim boyutu eklenmiştir. Çünkü aslında sosyal, bilişsel ve öğretim becerilerin temelinde iletişim becerileri yatmaktadır. Aslında bir öğrencinin iletişim becerileri doğrudan bu üç boyuta etki etmektedir. Bu nedenle öğrencilerin iletişim becerilerinin de sorgulanması, tartışma sürecinin daha doğru değerlendirilmesi açısından önemli rol oynayabilir.

Gelecekteki çalışmalarda, bu 4 temel boyutun ve ölçütlerin farklı tartışma ortamları ve farklı konu alanları için geçerli olup olmadığı incelenebilir. Ayrıca, her bir ölçüt için başarı göstergeleri ve göstergelerin sınıflanmasına yönelik detaylı çalışmalarda yürütülebilir.

7. KAYNAKÇA

- Anderson, T. (2004). 'Teaching in an online context' in T. Anderson and F. Elloumi (Eds.), *Theory and Practice of Online Learning*, Athabasca University, Canada's Open University, Canada, p. 273-294
- Anderson, R. S. and Puckett, J. B. (2003). Assessing Students' Problem-Solving Assignments. In *New Directions for Teaching and Learning*, Vol. 95, p. 81-87.
- Baş, T. ve Akturan, U. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Nvivo 7.0 ile Nitel Veri Analizi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Brannon, R. and Essex, C. (2001). Synchronous and asynchronous communication tools in distance education. In *TechTrends*, Vol. 45, No. 1, p. 36-42.
- de Vry, J. Frey, B. A. ve Watson, G. (2006). Modeling and Assessing Online Discussions for Faculty Development, 28 Temmuz 2009 tarihinde <http://www.udel.edu/janet/MARC2006/rubric.html> adresinden erişilmiştir.
- Dabbagh, N. (2000). Online Discussion Protocols and Rubrics. 15 Haziran 2009 tarihinde <http://mason.gmu.edu/~ndabbagh/wblg/online-protocol.html> adresinden erişilmiştir.
- Fleming, D. L. (2008). Using Best Practices in Online Discussion and Assessment to Enhance Collaborative Learning. In *College Teaching Methods & Styles Journal*, Vol. 4, No. 10, p. 21-39.
- Garrison, D. R., Anderson, T. ve Archer, W. (2000). Critical Inquiry in a Text-Based Environment: Computer Conferencing in Higher Education. In *The Internet and Higher Education*, Vol. 2, No. 2-3, p. 87-105.

- Gilbert, P. ve Dabbagh, N. (2005). How to structure online discussions for meaningful discourse: A case study. In *British Journal of Educational Technology*, Vol. 36, No. 1, p. 5-18.
- Lamb, A., Johnson, K. ve Smith, W. L. 2008a. Teaching and Learning at a Distance. Course Discussion: Participation, 15 Haziran 2009 tarihinde http://eduscapes.com/distance/course_discussion/participation.htm adresinden erişilmiştir.
- Lamb, A., Johnson, K. ve Smith, W. L. 2008b. Teaching and Learning at a Distance. Course Discussion: Assessment, 15 Haziran 2009 tarihinde http://eduscapes.com/distance/course_discussion/assessment.htm adresinden erişilmiştir.
- Palmer, S., Holt, D. ve Bray, S. (2008). Does the discussion help? The impact of a formally assessed online discussion on final student results. In *British Journal of Educational Technology*, Vol. 39, No. 5, p. 847-858.
- Rovai, A. P. (2007). Facilitating online discussions effectively. In *Internet and Higher Education*, Vol 10, p. 77-88.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

EK: Çevrimiçi Tartışmaların Değerlendirilmesi İçin Örnek Dereceleme Ölçeği

ÖLÇÜT	0-4 puan	5-6 puan	7-8 puan	9-10 puan
Katılım sıklığı/Zamanın da ve uygun dönüt sıklığı	Tartışma sürecinde 0-2 ileti	Tartışma sürecinin bir bölümüne yayılan 3-4 ileti	Tartışma sürecinin bir bölümüne yayılan 5-6 ileti	Tartışma sürecinin tamamına yayılan 7 veya daha fazla ileti
Bilişsel çaba (İçeriğe katkı sağlama)	Eksik veya yanlış bilgi paylaşımı	Kuramsal boyut içermeyen genel bilgi paylaşımı	Etkili soru sorabilme, kuramsal olarak desteklenmiş, genel bilgi paylaşımı	Etkili soru sorabilme, kuramsal olarak desteklenmiş, özgün bilgi paylaşımı
Konuyu anladığını gösterebilmesi	Ezber bilgi paylaşması	Paylaşılan bilginin kavrama düzeyinde olması	Paylaşılan bilginin analiz edilerek yorumlanmış olması	Paylaşılan bilginin eleştirel bakış açısıyla yorumlanması ve içselleştirilmiş olması
Söyleminde örnek, referans ve destek sunma	Söyleminde hiçbir destek kullanmaması	Söyleminde örnek sunmuş olması	Söyleminde örnek ve referans sunmuş olması	Söyleminde örnek, referans ve destek sunmuş olması
Resmiyet/Saygı Düzeyi (Etkileşim tarzı)	Söyleminde sürekli düzeysiz olması	Söyleminin birkaç kez düzeysiz olması	Söyleminde sürekli saygılı ve düzeyli olması	Söyleminde sürekli saygılı, düzeyli ve teşvik edici olması
Yazım ve dilbilgisi kurallarına uyum	Yazım ve dilbilgisi açısından hiçbir kurala uymaması	Yazım ve dilbilgisi açısından çok fazla hata yapması	Yazım ve dilbilgisi açısından birkaç hata yapması	Yazım ve dilbilgisi açısından hiç hata yapmaması
Açık, anlaşılır ve mantıksal yazım tarzı	İletinin karmaşık veya çelişkili olması	İletinin yeterince anlaşılır olmaması	İletinin açık ve anlaşılır olması	İletinin mantıksal bir yapı içerisinde, açık ve anlaşılır olması
İşbirliği	Diğer iletilerle bağlantı kurmadan ileti göndermesi	Diğer iletilere yanıt yazması	Diğer iletilere yanıt yazması ve anlamlı katkı sağlaması	Diğer iletilere yanıt yazması, anlamlı katkı sağlaması ve yorum yapması
Çevrimiçi kurallara uyum	Hiçbir kurala uymaması	Çoğu zaman kural ihlali yapması	Birkaç kez yanlışlıkla kural ihlali yapması	Çevrimiçi kurallara tamamen uyması
Yönlendirme yeteneği (Sosyal çaba)	Söyleminde tartışmanın akışına uyum sağlamama	Söyleminde yalnızca tartışmaya katkı sağlaması	Söyleminde tartışmayı sürükleyici ve ilgi çekici öğelere yer verme	Söyleminde tartışmayı yönlendirici ve sürükleyici öğelere yer vermesi

YAZARLAR HAKKINDA BİLGİ

Öğretim Görevlisi Filiz Kaleliođlu Bařkent Üniversitesi Eđitim Fakóltesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eđitimi Bölümü'nde görev yapmaktadır. E-öğrenme, harmanlanmış öğrenme ve teknoloji entegrasyonu başlıca ilgi alanları arasındadır.

Bařkent Üniversitesi, Eđitim Fakóltesi
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü
Ankara/TÜRKİYE
filizk@baskent.edu.tr

Doç. Dr. Yasemin Gülbahar Bařkent Üniversitesi Eđitim Fakóltesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eđitimi Bölümü'nde görev yapmaktadır. E-öğrenme, sosyal ağlar, teknoloji planlaması, e-değerlendirme ve teknoloji entegrasyonu başlıca ilgi alanları arasındadır.

Bařkent Üniversitesi, Eđitim Fakóltesi
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü
Ankara/TÜRKİYE
gulbahar@baskent.edu.tr

ÇEVİRİMİÇİ TARTIŞMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ İÇİN ÖLÇÜTLERİN BELİRLENMESİ

Uzun yıllardır doğrudan çevrimiçi ya da harmanlanmış öğretim yöntemleri ile yüksek öğretim düzeyinde pek çok derste çevrimiçi öğrenme ortamları kullanılmaktadır. Bu ortamlarda en yaygın kullanılan araçlar farklı zamanlı tartışma süreçlerini desteklemesi açısından "forum" ve eş zamanlı tartışmaların gerçekleştirilebilmesi açısından ise "sohbet" araçlarıdır. Konu içeriğine ve özelliğine dayalı olarak sanal eğitimler bu ortamlarda gerçekleşen tartışma ve paylaşımları çok farklı şekillerde değerlendirmekte ve farklı ölçütler kullanmaktadırlar.

Bu çalışma eğitimler tarafından çevrimiçi tartışma ortamlarında kullanılacak kuralları ve ölçütleri ortaya çıkarmak ve tartışmanın etkililiğinin ortaya konması için eğitimlere ve öğrencilere dönüt sağlayacak bir dereceleme ölçeğinin oluşturulmasına yardımcı olmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma ile ayrıca tartışma süreçlerinin başarısını arttırmak için kullanılacak kuralları ve süreçleri ortaya çıkarılması ve eğitimlere uygulama önerileri sunulması da planlanmıştır.

Sohbet ve forum ortamlarının nasıl değerlendirilmesi gerektiğini ortaya çıkarmak amacıyla, yüksek öğretim düzeyinde derslerinde bu ortamları kullanarak değerlendirme yapan alan uzmanlarının görüşleri alınmıştır. Bu amaçla, üç devlet ve bir vakıf üniversitesinde görev yapan toplam 12 öğretim elemanının görüşleri alınmıştır.

Alanyazında çevrimiçi ortamlarda kullanılabilecek ölçütlere ilişkin bilgilerin ve dereceleme ölçeklerinin yer aldığı makaleler incelenmiştir. Ayrıca konuya ilişkin alan uzmanlarının görüşlerine başvurulmuştur. Veri toplama sürecinde toplam 15 kişiden e-posta yolu ile sohbet ve forum ortamlarının her birine ilişkin 3 açık-uçlu soruyu yanıtlamaları istenmiştir. Toplam 12 öğretim elemanından yanıt gelmiştir. Öğretim elemanlarına hem sohbet hem de forum ortamlarından öğrencinin başarısını değerlendirirken (1) Kullandıkları ölçütleri belirtmeleri, (2) Dikkat ettikleri noktaları belirtmeleri ve (3) Bu konuda eklemek istedikleri diğer bilgiler sorulmuştur.

Öğretim elemanlarına yöneltilen 6 soruya verilen yanıtlar tümevarımcı bir şekilde betimsel analiz yoluyla incelenmiştir. Verilen yanıtlar öncelikle temalar altında toplanmış, sonra benzer temalar tekrar gruplanarak nihai bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Alanyazın taraması sonucunda ulaşılan makaleler ise yorumlayıcı içerik analizi yoluyla incelenmiştir. "Yorumlayıcı içerik analizi materyaldeki temaların, konuların ve olguların belirlenmesi ve tanımlanmasını

içermektedir” (Giarelli ve Tulman, 2003; akt. Baş ve Akturan, 2008, s. 121). Makalelerdeki analiz birimi ifadeler olarak belirlendikten sonra, veriler kategoriler altında kodlanmış, benzer kategoriler daha sonra gruplanarak ölçütler belirlenmeye çalışılmıştır.

Alanyazın ve öğretim elemanları görüşleri doğrultusunda elde edilen bulguların ortak değerlendirilmesi sonucunda, hem sohbet hem de forum ortamlarında kullanılacak toplam 10 ölçüt belirlenmiştir. Bu ölçütlere dayalı olarak oluşturulan örnek dereceleme ölçeği bu makalenin ekinde yer almaktadır.

- Katılım sıklığı/Zamanında ve uygun dönüt sıklığı
- Bilişsel çaba (İçeriğe katkı sağlama)
- Konuyu anladığını gösterebilmesi
- Söyleminde örnek, referans ve destek sunma
- Resmîyet/Saygı Düzeyi (Etkileşim tarzı)
- Yazım ve dilbilgisi kurallarına uyum
- Açık, anlaşılır ve mantıksal yazım tarzı
- İşbirliği
- Çevrimiçi kurallara uyum
- Yönlendirme yeteneği (Sosyal çaba)

Bu kapsamda bu çalışmada çevrimiçi tartışmaların değerlendirilebilmesi için kullanılacak ölçütlerin neler olabileceği araştırılmış ve 10 farklı ölçüt belirlenmiştir. Bu ölçütlere dayanarak örnek bir dereceleme ölçeği oluşturulmuştur.

Bu ölçütlerden bilişsel çaba (içeriğe katkı sağlama), konuyu anladığını gösterebilmesi ve katılım sıklığı “Bilişsel Beceriler” başlığı altında, zamanında ve uygun dönüt sıklığı ile söyleminde örnek, referans veya destek sunma konuları ortak olarak “Öğretim Becerileri” başlığı altında düşünülebilir. Çevrimiçi kurallara uyum, yazım ve gramer kurallarına uyum, açık, anlaşılır ve mantıksal yazım tarzı ve resmîyet/saygı düzeyi genel olarak “İletişim Becerileri”, son olarak işbirliği ve yönlendirme yeteneği ise “Sosyal Beceriler” başlığı altında toplanabilir.

Gelecekteki çalışmalarda, bu 4 temel boyutun ve ölçütlerin farklı tartışma ortamları ve farklı konu alanları için geçerli olup olmadığı incelenebilir. Ayrıca, her bir ölçüt için başarı göstergeleri ve göstergelerin sınıflanmasına yönelik detaylı çalışmalarda yürütülebilir.